

<https://doi.org/10.37919/0201-419X-2022.97.8>

УДК 811.161.2'38

МОВА – НАША ЗБРОЯ: НОВІ СЕНСИ ЗВИЧНОЇ МЕТАФОРИ В ПЕРІОД РОСІЙСЬКО- УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

СЮТА

Галина Мирославівна,

доктор філологічних наук,
провідний науковий співробітник
відділу стилістики, культури мови та
соціолінгвістики,
Інститут української мови
НАН України,
вул. Михайла Грушевського, 4,
м. Київ, 01001;
E-mail: siutagalia@gmail.com
ORCID: 0000-0003-3273-1644

Halyna

SIUTA,

Doctor of Philological Sciences,
Leading Researcher of Department
of stylistics, language culture and
sociolinguistics,
Institute of the Ukrainian Language of
the National Academy of Sciences of
Ukraine,
4 Mykhaila Hrushevskoho Str.,
Kyiv 01001, Ukraine;
E-mail: siutagalia@gmail.com

У статті проаналізовано особливості мотивованого російським вторгненням в Україну кардинального розширення українськомовного комунікативного простору, що відбулося не регулятивно, а завдяки вибуховому зростанню емоційної та соціально-політичної свідомості українців. Продемонстровано активність добровільного вибору на користь української мови в щоденній комунікації, зокрема й у практиці державотворців, вищих посадових осіб України, публічних людей. Це засвідчило кардинальну зміну розуміння мови як символу ідентичності та мови як засобу спілкування.

Схарактеризовано лексико-фразеологічні засоби мотивування вибору української мови як пріоритетного засобу комунікації та причин відмежування від російської мови.

Переосмислення, перекодування мовних цінностей, усвідомлення того, що мова – це одна з фундаментальних ознак самодостатньої, самовизначеної, історично й культурно реалізованої нації особливо знакове для державотворців та вищих посадових осіб України.

Ключові слова: українська мова, мовні цінності, національна ідентичність, метафора.

Люди сьогодні розуміють, що українська – це позиція: якщо ти говориш українською, то ти – на боці України в цьому протистоянні, в цій війні
(А. Пройдаков).

Війна максимально оприявнила етноідентифікаційний зміст твердження «мова – код нації», вивільнила його з кола конвенціоналізованих метафор, риторичних *locus com-
mune*, максимально розгерметизувавши його сутність для найширшого кола українців. Усвідомлення націєтворчої, етноідентифікаційної та консолідувальної функцій *української мови* для *українського* соціуму стало вирішальним чинником у припиненні багаторічних ідеологічно-політичних маніпуляцій і спекуляцій на мовному питанні в Україні. 24 лютого 2022 року в історії літературної мови може претендувати на статус *дати кардинального розширення українськомовного комунікативного простору, що відбулося не регулятивно, а завдяки вибуховому зростанню емоційної та соціально-політичної мотивованості громадян свідомо, добровільно і принципово обрати мовою спілкування українську*. Вперше з часів проголошення незалежності українська не сприймається як мова «зменшеної культурної вартості» (термін американського соціолінгвіста, фахівця з питань мовної політики постсоціалістичних країн Східної Європи Курта Вулгайзера).

Російська агресія стала вирішальним фактором, який остаточно спонукав до свідомого вибору на користь української, до її вживання в щоденній комунікації багатьох невизначених (російськомовних, двомовних, пасивно українськомовних) публічних осіб, а також мешканців із різних регіонів України, які тривалий час були прихильниками наративу «какая різниця». Наприклад, до таких себе зараховує популярний серед молоді співак Володимир Дантес: *Я – та людина, яка розмивала кордони, яка казала «та какая різниця». Я виріс у російськомовній родині. У мене навколо була російська мова. І я думав: «Ну я живу в Україні, нічого такого страшного немає, ось є українська як державна мова». Але говорив я російською* (https://showbiz.24tv.ua/dantes-vibachivsvya-za-rosiysku-movu-nazvav-sebe-egoyistom_n2207892/amp).

Про кардинальну зміну розуміння мови як символу ідентичності та мови як засобу спілкування заявили також акторка А. Трінчер, телеведучий О. Дурнев, модель Д. Астаф'єва, художній керівник «Дизель Студіо» Є. Крутоголов та багато інших публічних осіб, які не тільки комунікують українською зі своїми шанувальниками в соцмережах, публікують відео в ютубі, наповнюють українськомовним контентом свої сторінки, а й активно заохочують до цього своїх прихильників: *Усіх російськомовних українців я закликаю хоча б спробувати перейти на українську мову в побуті* (https://showbiz.24tv.ua/den-movi-zirki-yaki-pereyshli-ukrayinsku-durnyev-dantes-byednyakov_n2259887); *Якщо мова стає хоч якимось аргументом для розв'язання війни, то всім – і людям, для яких це була мова батьків, варто задуматись* (<https://life.nv.ua/ukr/socium/chi-treba-pid-chas-viyni-perehoditi-na-ukrajinsku-movu-dilyatsya-vidomi-ukrajinci-novini-ukrajini-50282554.html>).

Зміну мовного коду як закріплений війною свідомісний мейнстрим 2022 року засвідчують не тільки численні публікації, огляди, репортажі, інтерв'ю публічних осіб у ЗМК, а й актуальні коментарі й дописи українців у блогах, соцмережах. На лексико-фразеологічному рівні її фіксують формули з модальністю заперечення, категоричного відмежування від російської мови – *не хочу говорити однією мовою з окупантами; не хочу мати нічого спільного з окупантами; не хочу розмовляти мовою, якою вбивають дітей; не хочу поширювати «руській мір»; не хочу бути частиною російської псевдокультури; щоб уникати асоціацій з Росією; мені не потрібен їхній «захист»* тощо: *Після того, як почалася війна, весь свій контент почала робити українською, бо не хочу говорити однією мовою з орками-окупантами* (https://tvoemisto.tv/exclusive/ne_hochu_govoryty_odniieyu_movoyu_z_orkamyokupantamy_chotyry_istorii_ukrainizovanyh_rosiyskomovnyh_ukraintsiv_129632.html); *Вже в квітні завдяки марафону мені вдалося остаточно закріпити це [вибір української]. В голові до того часу остаточно сформувався пазл: **розмовляєш російською – значить є частиною російської псевдокультури*** (<https://life.pravda.com.ua/society/2022/05/28/248842>); *Зараз, в умовах війни, найвагомішою мотивацією для Марини говорити*

українською є прагнення **«не мати нічого спільного з окупантами»** (<https://life.pravda.com.ua/society/2022/05/28/248842>); **Не хочуть говорити російською, щоб уникати якихось політичних асоціацій з росією**. А ще – бажують відчувати єдність у часи повномасштабної війни. 24 лютого 2022 року стало для них відправною точкою – змусило замислитися про перехід на українську (<https://life.pravda.com.ua/society/2022/05/28/248842>). І на цьому тлі, на думку А. Ілленка, «принципова російськомовність зараз виглядає як поза і намагання зберегти в Україні рештки «русского міра» (<https://life.nv.ua/ukr/socium/chi-treba-pid-chas-viyni-perehoditi-na-ukrajinsku-movu-dilyatsya-vidomi-ukrajinci-novini-ukrajini-50282554.html>), надто ж, якщо цю «принциповість» публічно демонструють політики, медійні працівники чи освітяни.

Російську мову українці сьогодні визначають як мову ворога / окупанта / загарбника / убивць, фашистів; мову, якою вбивають дітей; підставу, яка привела до нас війну; єдине, що нас **«єднає» з ворогом**. Пор.: Я не можу, я не хочу говорити російською. **Зараз російська – це мова мого ворога** (<https://ranok.ictv.ua/ua/2022/05/20/zagovorili-solov-yinoyu-hto-z-zirok-perejshov-na-ukrayinsku-pid-chas-vijni/amp>); люди розповідали про свій досвід евакуації. Їхньою мотивацією перейти на українську було небажання спілкуватися **мовою ворогів** (А. Пройдаков); Про рішення заборонити російську в Могилянці 27 січня повідомив голова Наглядової ради НаУКМА Геннадій Зубко. ... Відтепер тут заборонили й спілкування між собою **мовою окупантів** (<https://nv.ua/ukr/ukraine/events/u-kiyevo-mogilyanskiy-akademiji-zaboronili-rosiysku-movu-reakciya-socmerezh-novini-ukrajini-50300600.html>); В підрозділі були російськомовні кияни, ... наразі ніхто не спілкується **мовою окупанта** (<https://www.nta.ua/divchynczi-zvyazaly-ruky-i-rozstrilyaly-bilshe-nihto-z-voyiniv-kyuan-ne-govoryt-rosijskoyu-kombat>); Я 34 роки розмовляв цією мовою, я забуду її. Я не знаю, що повинно статися, щоб вона мені знадобилася, але я не хочу розмовляти тією мовою, якою бомблять моє дитинство, вбивають дітей (https://showbiz.24tv.ua/dantes-vibachivsyaza-rosiysku-movu-nazvav-sebe-egoyistom_n2207892/amp); Нам треба усвідомити, що, на жаль, сьогодні російська мова є

однією з підстав, які привели до нас війну. Не всі це розуміють, але це так. Їхня [російська] пропаганда каже, що в Україні притискають тих, хто розмовляє російською, і що їм потрібен захист. А якби у нас не було російськомовних, то їй «захищати» окупантам було б нікого. Я ненавиджу війну, тому мені, російськомовному з дитинства, легше повністю перейти на українську, ніж доводити, що мені не потрібен їхній «захист» (<https://life.nv.ua/ukr/socium/chi-treba-pid-chas-viyni-perehoditi-na-ukrajinsku-movu-dilyatsya-vidomi-ukrajincinovini-ukrajini-50282554.html>); Єдине, що нас «єднає» з ворогом – російська мова. І ми маємо позбутися цього (<https://www.nta.ua/unochi-navit-rosijskomovni-perehodyat-na-ukrayinsku-voyin-z-kramatorska-pro-znachennya-movy-na-fronti>).

У низці інвективно маркованих метафоричних оцінок російської мови, як-от *інструмент геноциду українського народу, зброя проти української державності, руйнівник української ідентичності*, узагальнено національний історичний досвід, зокрема і явище лінгвоциду: *Найбільше мені в цій дискусії подобається оце супер-оригінальне порівняння заборони використання в освітніх закладах **ворожої мови** з Голокостом. ... щоб подолати когнітивний дисонанс, спробуйте досягнути одну просту річ: саме російська мова століттями була і зараз є інструментом геноциду українського народу. А не навпаки. Тоді все стане на місця* (<https://nv.ua/ukr/ukraine/events/u-kiyevo-mogilyanskiy-akademiji-zaboronili-rosiysku-movu-reakciya-socmerezkh-novini-ukrajini-50300600.html>); *Російська [мова] ... завжди була і є зброєю проти нас і нашої державності. Але тепер це як аксіому усвідомила більшість громадян* (<https://nv.ua/ukr/ukraine/events/u-kiyevo-mogilyanskiy-akademiji-zaboronili-rosiysku-movu-reakciya-socmerezkh-novini-ukrajini-50300600.html>).

Вербалізація вибору на користь української мови натомість відбувається в позитивних координатах – *добровільно перейшли, захотів перейти на українську і зробив це, зробив вибір, вирішив розмовляти, вирішив для себе тощо: Я з Краматорська, вчився у російськомовній школі, жив і ріс у російськомовному середовищі. Я 28 років розмовляв російською. А потім захотів перейти на українську. І зробив це*

(<https://www.nta.ua/unochi-navit-rosijskomovni-perehodyat-na-ukrayinsku-voyin-z-kramatorska-pro-znachennya-movu-na-fronti>); *В підрозділі були російськомовні кияни, але через ці події добровільно перейшли виключно на українську мову* (<https://www.nta.ua/divchynczi-zvyazaly-ruky-i-rozstrilyaly-bilshe-nihtoz-voyiniv-kyuan-ne-govoryt-rosijskoju-kombat>).

Прикметно, що ця тенденція – масштабна, загальнонаціональна. За даними «живого» опитування в застосунку «Київ Цифровий» від початку повномасштабної війни 33% киян перейшли на українську мову (Київ цифровий. 31.01.2023). А в ширшому вимірі, як свідчать результати опитування соціологічної агенції «Рейтинг», станом на 19 березня 2022 року 83% респондентів висловилися за те, щоб українська мова була єдиною державною в Україні. Висновкуючи, директор Інституту соціології НАН України Є. Головаха в інтерв'ю BBC News Україна констатував: «Те, до чого Україна йшла понад 30 років незалежності, змінилося за кілька днів після 24 лютого» (<https://www.bbc.com/ukrainian/features-64175314>). На побутовому рівні цю думку рефлексує сумний жарт: *Як ми перейшли на українську мову? Дуже швидко. Легли мы как-то спать 23 февраля, а прокинулися вже 24 лютого.*

Переосмислення, перекодування мовних цінностей, усвідомлення того, що мова – це одна з фундаментальних ознак самодостатньої, самовизначеної, історично й культурно реалізованої нації особливо знакове для державотворців та вищих посадових осіб України. Максимально маркерною для українського суспільства стала трансформація позиції Володимира Зеленського. У 2020–2021 роках він вважав проблему мови однією з тих, що розколюють суспільство: «Всі, хто підіймає питання національності, питання мови (виділення наше), питання церкви, – це люди, які хочуть тимчасово хайпнути... Спрямовані наслідки на розкол суспільства. Я вважаю, що питання мови не на часі» (<https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3204574-zelenskij-vvazae-so-ukrainska-mova-zaraz-rovnistu-zahisena.html>). Зовсім інші етноідентифікаційні акценти розставлено у виступі Президента з нагоди Дня української писемності та мови в листопаді 2022 року: «Українська – це мова свободи й волі, могутня зброя українського на-

роду в боротьбі за нашу незалежність і перемогу» (<https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3610534-mova-pid-casvijni-stala-zbroeu-v-ukraini-vidznacaut-den-pisemnosti.html>).

Суголосні зміни суспільних настроїв та поглядів підтверджують соціологи. Зокрема, директор соціологічної компанії «Рейтинг» О. Антипович констатує, що восени 2022 року українську мову назвали рідною 76% українців (у 2012 році – 57%). Суттєве посилення позицій української мови від початку війни фіксують дані Київського інституту соціології (КМІС): 41% респондентів сказали, що спілкуються тільки українською мовою, ще 17% – здебільшого українською.

Із вибуховим посиленням мотивації спілкуватися українською пов'язане істотне кількісне зростання платформ засвоєння мови, покращення, удосконалення культуромовного рівня українців: «Важливо, що до справи відродження українськомовного простору, повернення до української мови українців і навернення не-українців активно долучилися волонтери-мовники – учителі, науковці, студенти. І цей рух уже засвідчив реальні успіхи» (<https://glavcom.ua/country/science/pavlo-gricenکو-militarni-novini-zaymayut-usyu-nashu-uvagu-a-pitannya-movi-postaje-u-novih-aspektah-843479.html>). Крім того, сьогодні достатньо продуктивно (однак, на жаль, не завжди фахово) працюють мовні курси, лінгвістичні портали, програми, онлайніві ресурси, ютуб-канали та телеграм-канали, спеціалізовані персональні блоги, подкасти, застосунки тощо: «Мова.info», «Є-мова», «Мова – ДНК нації», «Чому державною», «Лайфхаки з української мови», «Українська для фізиків і ліриків», «Давай займемося текстом», «Солов'їне шоу», «Щит» та багато ін. Одне з основних наскрізно постульованих у них гасел – *Українська мова – в тренді* (<https://life.nv.ua/ukr/socium/chi-treba-pid-chas-viyni-perehoditi-na-ukrajinsku-movu-dilyatsya-vidomi-ukrajinci-novini-ukrajini-50282554.html>).

Багатократне зростання мотивованості вивчати українську мову як світову тенденцію переконливо засвідчують і дані, опубліковані на платформі Duolingo.

УКРАЇНЬСЬКА МОВА В ТРЕНДІ

TOP
LEAD

Як зросла кількість людей, що вчать українську,
на платформі Duolingo

Джерело: Statista. Дані з 24 лютого по 30 березня 2022 року.
 1 thevisualsinfographics @statista @optima.com.ua/ua/

Цілковито нового значеннєвого виміру набуло висловлення «мова – це наша безпека» в умовах боїв на передовій. За свідченнями військових, там сама ситуація руйнує поширену маніпуляцію щодо того, що дерусифікація принижує російськомовних бійців, які захищають Україну, а *українська мова стає кодом безпеки* у прямому значенні цього слова, в екзистенційному вимірі «безпека людського життя». Пор.: *За словами Павла [Вишебаби], його побратими, з якими він захищає кордони країни на сході, усвідомили, що українська мова = безпека. «Коли заходить сонце і настає темрява, російської мови у війську не чути, всі починають говорити українською. Тому що це безпечно. Якщо говориш українською, то ти свій, якщо говориш російською – до тебе є питання»* (<https://life.pravda.com.ua/society/2022/05/28/248842>). Пор. підтвердження цієї думки в іншому джерелі: *Що тоді [з настанням темряви] стає таким оберегом, щоб у тебе не вистрелили свої? Таким оберегом стає українська мова. Навіть ті, хто вдень говорить російською, після заходу сонця переходить на українську. Бо це твоя безпека* (<https://www.nta.ua/unochi-navit-rosijskomovni-perehodyat-na-ukrayinsku-voyin-z-kramatorska-pro-znachennya-movy-na-fronti>, 19.05.2022). Відтак при звичаєння до спілкування українською поступово стає нормою і для російськомовних захисників України, які називають її мовою перемоги: *Перехід на українську серед військових є надзвичайно важливим кроком.*

І приклад на цьому шляху мають подавати командири та весь офіцерський склад. **Українська – мова перемоги!** (<https://yedyuni.org/forum-ukrayinska-mova-peremogy-2>).

Інший, уже легендарний вияв мови як коду безпеки – *шиболети*.

Шиболет – це характерна мовна особливість, за якою можна визначити, що для людини чи групи людей мова є нерідною. Функцію таких «мовних паролів» часто виконують звуки та звукосполуки, які важко, а інколи й неможливо вимовити носіям інших мов. Відомо, наприклад, що орфоепічно складною позицією для етнічних поляків є вимова українського твердого «л», для китайців – дрижачого «р». Історичним фактом є те, що американці на тихоокеанському фронті використовували шиболет *lollapalooza*: наявність у його фонетичній структурі трьох звук «л» – неподоланий артикуляційний бар'єр для японців.

Не просто хрестоматійним, а часово й ідеологічно маркованим прикладом фонетичного шиболета вже з перших днів російського вторгнення стала українська лексема *паляниця*. Як перевірне / кодове слово його почали активно використовувати військові, тероборонівці, просто громадяни, щоб відрізнити російських військових від українців. Фонетична підстава – нездатність росіян вимовити звук [ц] у кінці слова м'яко або пом'якшено, що є нормою для української мови: *молодець, корінець, п'ятниця* (за винятком окремих запозичень на зразок *матрац, палац, шприц*). Нормативна й звична для росіян вимова у цій позиції – твердий [ц] (*молодец, пятница*). Тому природна вимова м'якого [ц'] становить проблему для росіян, а отвердження звука [ц'] слугує ідентифікаційним маркером «неукраїнськості». Тож абсолютно прагматично виправданим стало використання у функції шиболетів лексем із схожим «фонетичним портретом» – *рушниця, криниця, залізниця, молодиця, світлиця, блискавиця, нісенітниця* та ін. А з часом із таких практично неподоланих для росіян фонетичних «пасток» народилися цілі тексти-шиболети: *Кропивницькі паляниці зі смаком полуниці продаються у крамниці біля укразалізниці; Я сиділа у крамниці у своїй новій спідниці, їла стиглі полуниці, їх мокала в цукорницю, що купила у крамниці біля Укразалізниці. Потім взяла паляницю, і чорницю, і суницю, перекинула рушницю й надіслала блискавицю прямо ворові в пицю.*

Повертаючись до лексеми *паляниця* відзначимо, що її статус як мовного шиболета на сьогодні вже зафіксовано на ресурсі «Вікіпедія». Однак запропоноване на цьому ресурсі пояснення («Росіяни вимовляють «паляниця» з м'яким звуком «і» замість «и», а «ц» іноді замінюють «тс», тому під час російського вторгнення в Україну 2022 р. слово стало одним з тих, що пропонується використовувати для виявлення диверсійно-розвідувальних груп ворога» (<https://uk.wikipedia.org/wiki/Паляниця>) варто поглибити. Адже, за спостереженням фахівців, орфоепічна складність української *паляниці* є кількоступеневою: «Чергування м'яких і твердих голосних долається з великими труднощами, а м'яке “ц” – зовсім нереальний звук. Однак, коли чергування більш-менш освоєно, перша “а” наполегливо перетворюється в “о”. Коли вдається її приборкати, знову відвалюється м'якість в останньому складі» (<https://lviv1256.com/lists/chomu-ukraintsi-prosjat-vymovyty-slovo-palianytsia-dlia-identyfikatsii-rosiiian>). Підтвердження цьому – журналістський казус у випуску російських новин, коли одіозна пропагандистка Скабеєва не тільки не спромоглася вимовити слово *паляниця*, а й сплутала його з лексемою *полуниця*, що миттєво стало мемом у соцмережах (<https://www.5.ua/dv/life/269690>).

Варто відзначити, що у функції семантичних шиболетів – як паролів для розрізнення «своїх» і «чужих» – у практиці ТРО використовували питому, а іноді й безеквівалентну лексику: *веселка, пуцьв'ірінок, дрібняки, берегиня, обрій, вирій, брунька, буриштин, хвіртка, шкарпетки, цвіркун, обценьки, кватирка, натхнення, духмяний, кмітливий, картатий, непереливки, те-рєвєнити, вєштатися* та ін.

Для багатьох українців 2022 рік став роком травматичного прозріння, давно назрілого повернення обличчям до української мови. У катарсисі прожитого безповоротно зруйновано численні мовні міфи – і щодо відсутності інтересу до української мови у світі, і щодо її функціональної неспроможності, і щодо «бай-дуже, якою мовою говорити». За критично короткий час наша мова стала культурно-оборонним трендом, розкрила свою сутність як код безпеки держави й особистої безпеки людини. І по-новому оприявила зміст узвичаєної, традиційної метафо-

ри «мова – наша зброя», коли слово стало безпомилковим маркером для розрізнення «своїх» і «чужих».

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

Дівчинці зв'язали руки і розстріляли... Більше ніхто з воїнів-киян не говорить російською. *NTA*. 23.06.2022. URL: <https://www.nta.ua/divchynczi-zvyazaly-ruky-i-rozstrilyaly-bilshe-nihtoz-voyiniv-kyuan-ne-govoryt-rosijskoyu-kombat>.

Гриценко П. Мова – важливий фронт перемоги. *Главком*. 08.05.2022. URL: <https://glavcom.ua/country/science/pavlo-grichenko-militarni-novini-zaumayut-usyu-nashu-uvagu-a-pitannya-movi-postaje-u-novih-aspektah-843479.html>

«Не хочу говорити однією мовою з окупантами!». Історії переселенців, які перейшли на українську. *Твоє місто*. URL: https://tvoemisto.tv/exclusive/ne_hochu_govoryty_odniieyu_movoyu_z_orkamyokupantamy_chotyry_istorii_ukrainizovanyh_rosiyskomovnyh_ukraintsiv_129632.html

Чому українці просять вимовити слово «паланиця» для ідентифікації росіян? *Львів*. 18.06.2022. URL: <https://lviv1256.com/lists/chomu-ukraintsiproshat-vymovyty-slovo-palianytsia-dlia-identyfikatsii-rosiiian>.

Заговорили солов'їною: хто з зірок перейшов на українську під час війни. *Ранок. ICTV*. 20.05.2022. URL: <https://ranok.ictv.ua/ua/2022/05/20/zagovorili-solov-yinoyu-hto-z-zirok-perejshov-na-ukrayinsku-pid-chas-vijni/amp>

«Їдьте в Сиктивкар». У Києво-Могилянській академії заборонили російську мову – це викликало суперечки серед українців. *NV*. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/u-kiyevomogilyanskiy-akademiji-zaboronili-rosiysku-movu-reakciya-socmerezhnovini-ukrajini-50300600.html>

Лише українською чи й також російською? Відомі українці – про те, чи обов'язково під час війни переходити на українську мову. *NV*. 09.11.2022. URL: <https://life.nv.ua/ukr/socium/chi-treba-pid-chas-viyni-perehoditi-na-ukrajinsku-movu-dilyatsya-vidomi-ukrajinci-novini-ukrajini-50282554.html>

Масенко Л. Українська мова – головний ворог Росії. *Радіо Свобода*. 26.03.2020. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30509991.html>

Не мати нічого спільного з окупантом. Історії українців, які зрікаються російської. *Українська правда*. 28.05.2022. URL: <https://lifepravda.com.ua/society/2022/05/28/248842>

Уночі навіть російськомовні переходять на українську. Воїн з Краматорська про значення мови на фронті. *NTA*. 19.05.2022. URL: <https://www.nta.ua/unochi-navit-rosijskomovni-perehodyat-na-ukrayinsku-voyin-z-kramatorska-pro-znachennya-movu-na-fronti>

Я людина, яка казала какава різниця: Дантес розкався за російську і згадав, як його «пресували» *SHOWBIZ.24*. 29.11.2022. URL: https://showbiz.24tv.ua/dantes-vibachivsya-za-rosijsku-movu-nazvav-sebe-egoyistom_n2207892/amp

LEGEND

The girl tied their hands and shot ... No more of the Kiyian warriors speak Russian. *NTA*. 23.06.2022. URL: <https://www.nta.ua/divchynczizvyazaly-ruky-i-rozstrilyaly-bilshe-nihtoz-voyiniv-kyyan-ne-govoryt-rosijskoyu-kombat> (in Ukr.).

Hrytsenko P. Language-an important front of victory. *Glavcom*. 08.05.2022. URL: <https://glavcom.ua/country/science/pavlo-grichenko-militarni-novini-zaymayut-usyu-nashu-uvagu-a-pitannya-movi-postaje-novih-aspektah-843479.html> (in Ukr.).

They spoke a nightingale: who from the stars switched to Ukrainian during the war. *Ranok.ICTV*. 20.05.2022. URL: <https://ranok.ictv.ua/ua/2022/05/20/zagovorili-solov-yinoyu-hto-z-zirok-perejshov-na-ukrayinsku-pid-chas-vijni/amp> (in Ukr.).

“Go to the sectivar”. The Kyiv-Mohyla Academy was banned from Russian-it has caused disputes among Ukrainians. *NV*. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/en-kiyevo-mogilyanskiy-akademi-akadi-akaji-zabi-reakciya-socmerezh-novini-ukrajini-50300600.html> (in Ukr.).

Only in Ukrainian or also Russian? Known Ukrainians-about whether during the war it is necessary to move to Ukrainian. *NV*. 09.11.2022. URL: <https://life.nv.ua/ukr/socium/chi-treba-pid-chas-viyni-perehoditi-na-ukrajinsku-movu-dilyatsya-vidomi-ukrajinci-novini-ukrajini-50282554.html> (in Ukr.).

Masenko, L. The Ukrainian language is the main enemy of Russia. *Radio Svoboda*. 26.03.2020. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30509991.html> (in Ukr.).

Have nothing to do with the occupier. Stories of Ukrainians who renounce Russian. *Ukrainian Pravda*. 05.28.2022. URL: <https://lifepravda.com.ua/society/2022/05/28/248842> (in Ukr.).

“I don’t want to speak the same language with the occupiers!” Stories of displaced persons who have switched to the Ukrainian. *Tvoemisto*. URL: https://tvoemisto.tv/exclusive/ne_hochu_govoryty_odniieyu_movoyu_z_orkamyokupantamy_chotyry_istorii_ukrainizovanyh_rosiyskomovnyh_ukraintsiv_129632.html (in Ukr.).

Why do Ukrainians ask the word “meadow” to identify the Russians? *Lviv*. 18.06.2022. URL: <https://lviv1256.com/lists/chomu-ukraintsi-prosjat-vymovytytyty-palia-paliasia-dlia-idyifikatsii-rosiian-rosiian> (in Ukr.).

At night, even Russian speakers switch to Ukrainian. A warrior with Kramatorsk about the Language value on front. *NTA*. 19.05.2022. URL: <https://www.nta.ua/unochi-navit-rosijskomovni-perehodyat-na-ukrayinsku-voyin-z-kramatorska-pro-znachennya-movy-na-fronti> (in Ukr.).

I am a man who said Kakaia Raznitsa: Dantes repented of Russian and remembered how he was “pressed”. *SHOWBIZ.24*. 29.11.2022. URL: https://showbiz.24tv.ua/dantes-vibachivsyia-za-rosiysku-movu-nazvav-sebe-egoyistom_n2207892/amp (in Ukr.).

Статтю отримано 20.12.2022

Halyna Siuta

LANGUAGE IS OUR WEAPON: NEW MEANINGS OF HABITUAL METAPHOR DURING THE RUSSO-UKRAINIAN WAR

The article deals with the peculiarities of the radical expansion of the Ukrainian-speaking communicative space motivated by the Russian invasion of Ukraine, which did not take place due to regulation, but due to the explosive growth of the emotional and socio-political consciousness of Ukrainians. The activity of a voluntary choice in favor of the Ukrainian language in daily communication has been demonstrated, in particular in the practice of state-makers, high-ranking officials of Ukraine, and public figures. This witnessed a radical change in the understanding of language as a symbol of identity and language as a means of communication.

The lexical and phraseological means of motivating the choice of the Ukrainian language as a priority means of communication are characterized (voluntarily switched, wanted to switch to Ukrainian and did so, made a choice, decided to speak, decided for myself) and reasons for dissociation from the Russian language (I do not want to speak the same language with the occupiers; I don't want to have anything to do with the occupiers; I don't want to speak the language in which children are killed; I don't want to spread the "Russian measure"; I don't want to be part of the Russian pseudo-culture; to avoid associations with Russia), etc.

Rethinking, recoding linguistic values, realizing that language is one of the fundamental signs of a self-sufficient, self-determined, historically and culturally realized nation is especially significant for state-makers and senior officials of Ukraine.

In the context of the analysis of language as a security code, the nature of lexical shibboleths is considered.

Key words: Ukrainian language, language values, national identity, metaphor.